

Pukovnik u penziji
STOJAN JOVIĆ

Mogućnost izvođenja vazdušnih desanata strategijskog i operativnog značaja u savremenim uslovima

Iskustva iz primene vazdušnih desanata strategijskog i operativnog značaja u toku drugog svetskog rata i u periodu posle njega omogućila su da se temeljito analiziraju postignuti uspesi i ispoljene slabosti, te izvuku dragocene pouke za dalju izgradnju vazdušnodesantnih jedinica i za definisanje principa njihove upotrebe u eventualnom ratu. Ta iskustva potvrđuju da su ove jedinice, iznenadno i vešto upotrebljene i u sadejstvu sa ostalim delovima oružanih snaga, nanosile ozbiljne udare neprijatelju u njegovoj pozadini, vezivale njegove značajne snage, narušavale saobraćaj, komandovanje i funkcionisanje pozadine, unosile paniku itd., i na taj način doprinosile bržem i uspešnijem izvođenju operacija kopnene vojske ili pomorskodesantnih operacija ratne mornarice. Takođe je do punog izražaja došla i velika operativna manevarska sposobnost i brzina upotrebe vazdušnodesantnih jedinica u odlučujućim trenucima pojedinih operacija.

U savremenim uslovima ratna dejstva se odlikuju velikom dinamičnošću, zamahom operacija, tempom nastupanja i pokretljivošću trupa, ogromnim razaranjima, uništavanjem komunikacijskih i drugih objekata i gubicima u živoj sili i materijalnim sredstvima, koji nastaju kao posledica snažnog razvoja moderne ratne tehnike, sve većih efekata novih ubojnih sredstava, a posebno upotrebe nuklearnog i hemijskog oružja. Zbog paralisanja kopnenog saobraćaja, ru-

šenja i kontaminacije, stvorenih breša, postojanja međuprostora itd., vazdušnodesantne jedinice se javljaju kao nezamenjiva snaga za: izvođenje manevra kroz vazdušni prostor na velika odstojanja, izvršavanje krupnih operativnih ili strategijskih zadataka u neprijateljevoj pozadini, eksploataciju efekata nuklearnih udara, stvaranje uslova za povećanje tempa napada trupa s fronta, nametanje i držanje inicijative itd.

Zahvaljujući raspolaganju snažnom flotom transportne avijacije, čija velika brzina leta, nosivost i dolet omogućavaju izvođenje jakih vazdušnih desanata na velika odstojanja i u svako vreme, napadaču se pruža mogućnost da brzo izmeni odnos snaga u svoju korist na izabranom pravcu i u najpovoljnijem trenutku i višestruko skрати vreme za savlađivanje prostora. Pored toga, nije za potcenjivanje ni činjenica da pojava vazdušnih desanata u neprijateljevoj pozadini, pored borbenih efekata, ima i znatan uticaj na moral stanovništva i pripadnike njegovih oružanih snaga.

Zbog toga, načela vođenja ratnih operacija svih armija koje raspolazu jakim vazdušnodesantnim efektima predviđaju primenu vazdušnih desanata u svim oblicima ratnih dejstava, uključujući i situaciju kada se upotrebljava oružje za masovno uništavanje. Takvi stavovi ne iznenađuju, jer se u savremenoj teoriji ratne veštine smatra da ove jedinice, zajedno sa avijacijom, oklopnim snagama i raketno-nuklearnim efektivima, danas predstavljaju osnovne činioce izvođenja munjevitih ratnih operacija na kopnu. Otuda i shvatanje u doktrinama vodećih blokovskih zemalja da operativni i strategijski vazdušni desanti u savremenim uslovima mogu neposredno da utiču na konačan ishod tih operacija, zbog čega one često čine njihov nerazdvojan elemenat.

Upravo zbog činjenice da na sadašnjem stepenu razvoja savremenih oružja nema drugih snaga koje bi mogle uspešno da preuzmu ulogu vazdušnodesantnih jedinica na bojištu, njihovom jačanju i neprekidnom usavršavanju u svim zemljama danas se poklanja izuzetna pažnja. Zbog prioriteta u borbenoj izgradnji, njihovo naoružanje i oprema su najmodernije, a borbena gotovost se neprekidno održava na visokom stepenu. Savremeno streljačko oružje (kalibri 5,56 i 5,45 mm), raketna i klasična artiljerijska oruđa i minobacači (uključujući i kalibre 122 i 155 mm), raketna protivoklopna sredstva i sredstva protivvazdušne odbrane, laka oklopna vozila sa topom od 75 mm i druga borbena tehnika, uz visok stepen obučenosti i uvežbanosti za dejstvo i u najsloženijim uslovima, daju vazdušnodesantnim jedinicama mogućnost da u neprijateljevoj pozadini izvršavaju složene

borbene zadatke: da izvode napad i odbranu, jednostavnije manevre na kraćim odstojanjima, mnogobrojne specifične zadatke i sl. — samostalno i uz podršku avijacije i raketno-nuklearnog oružja i u sadejstvu sa drugim delovima oružanih snaga. Može se reći da su vazdušnodesantne divizije dveju supersila već dobrim delom i mehanizovane, kao što je slučaj sa sovjetskim, sa vatrenim mogućnostima koje prelaze polovinu vatrene mogućnosti motostreljačkih, odnosno pešadijskih divizija.

Mnoge zemlje, naročito one najrazvijenije i najveće, raspolažu brojnim vazdušnodesantnim jedinicama i savremenom transportnom avijacijom za njihov prenos. Tako, na primer, SSSR u svojim oružanim snagama ima više (po nekim podacima 9—10) vazdušnodesantnih divizija, a i izvestan broj jedinica specijalne namene. Za njihov prenos na velika odstojanja poseduje i moćnu transportnu avijaciju čije su mogućnosti da u jednom poletanju prenese oko dve vazdušnodesantne divizije.¹ Sjedinjene Američke Države imaju jednu vazdušnodesantnu i jednu vazdušnojurišnu diviziju, a i savremenu transportnu avijaciju takvih mogućnosti da vazdušnodesantnu diviziju u jednom izlazu preveze čak u interkontinentalnim razmerama.² SR Nemačka ima jednu vazdušnodesantnu diviziju čije se brigade nalaze u sastavu korpusa KoV, Francuska jednu padobransku diviziju, NR Kina tri vazdušnodesantne divizije, Indonezija i Poljska po jednu vazdušnodesantnu diviziju, dok mnoge ostale zemlje imaju u sastavu svojih oružanih snaga po jednu vazdušnodesantnu brigadu ili padobranski puk i delove specijalnih padobranskih jedinica.³

Međutim, vazdušnodesantne jedinice nisu jedine snage koje čine ukupan i dosta brojnan vazdušnodesantni potencijal savremenih armija, mada i one nisu male, jer predstavljaju 6—17 odsto ukupnih efektivna KoV pojedinih zemalja. Naime, danas ove jedinice predstavljaju samo deo onih snaga koje se mogu desantirati u neprijateljevu pozadinu, tačnije samo njihov prvi ešelon, čija je uloga da budu prve desantirane i da ovladaju aerodromima i desantnom osnovicom, dok glavne snage strategijskih i operativnih vazdušnih desantata, u stvari, sačinjavaju divizije KoV koje prevozi transportna avijacija i iskrcava nakon sletanja na osvojene aerodrome. Nosivost

¹ Prema nekim podacima, SSSR raspolaže sa: 55 aviona An-22, 400 An-12, 150 IL-76, 300—400 taktičkih transportnih aviona tipa An-26, An-32 i IL-14, a i 1100 aviona »Aeroflota«.

² SAD raspolaže sa: 73 aviona C-5A, 254 C-141, 231 C-130, a iz civilnih vazduhoplovnih kompanija za potrebe oružanih snaga mogu se koristiti 215 putničkih i 323 aviona za prevoz tereta.

³ Prema podacima »The Military Balance«, 1982/1983.

savremenih transportnih aviona, pogotovo onih najvećih, takva je da obezbeđuje prenošenje celokupnog naoružanja i opreme tih divizija, sem tenkova, ali uz angažovanje i najtežih transportnih aviona (An-22 i C-5A) može se preneti i deo njihovih tenkova. U pripremi, zaštiti, podršci i obezbeđenju strategijskih i operativnih vazdušnih desanata učestvuju i druge respektivne snage: sve vrste avijacije, među kojima skoro celokupni kapaciteti transportne i znatan deo borbene avijacije, raketno-nuklearne snage, kosmička sredstva itd., a ako se vazdušni desanti izvode u zahvatu morske obale, onda i ratna mornarica.

Iz svega što je do sada rečeno proizlazi da se za izvođenje krupnih vazdušnih desanata, pogotovo strategijskog značaja, angažuju velike snage i sredstva, o čijem planiranju i obezbeđenju preuzima brigu najviši stepen komandovanja (vrhovna komanda ili komanda ratišta), pa je razumljivo što sve mere i aktivnosti na njihovoj realizaciji moraju biti takve da uspeh poduhvata ne sme biti doveden u pitanje. I mnogi istorijski primeri to nedvosmisleno potvrđuju.

Radi sagledavanja obima, snaga i načina izvođenja strategijskog vazdušnog desanta, iznećemo podatke o nekim najvažnijim vazdušnim desantima iz doba drugog svetskog rata,⁴ a i neka savremena gledanja o upotrebi operativnih i strategijskih vazdušnih desanata.

Nemački vazdušni desant na Krit, 20. maja 1941. godine, izvele su dve divizije: 7. padobranska koja je desantirana padobranima i 5. brdska koja je desantirana jedrilicama i transportnim avionima sletanjem. U vazdušnom desantu je učestvovalo 22.750 ljudi, oko 500 transportnih aviona Ju-52 i 70—80 jedinica, dok je pripremu, zaštitu i podršku vršilo 650 borbenih aviona sa aerodroma u Grčkoj.

Saveznički vazdušni desant na Siciliju, 10. jula 1943. godine, izvele su 82. američka i 1. britanska vazdušnodesantna divizija. Samo u prvom talasu za iskrcavanje jedne britanske vazdušnodesantne brigade upotrebljeno je 373 transportna aviona i 133 jedrilice, a za američku pukovsku borbenu grupu 226 transportnih aviona.

Vazdušni desant u Normandiji, 6. juna 1944. godine, izvele su tri savezničke vazdušnodesantske divizije: 82. i 101. američka i 6. britanska, sa 18.000 padobranaca, 504 topa, 110 džipova, 1000 t municije itd. Za njihovo desantiranje u jednom talasu saveznici su angažovali 2.359 transportnih aviona tipa C-47 i 867 jedinica.

⁴ Podaci korišćeni iz knjiga: F. Mikše, *Vazdušnodesantne trupe*, Beograd, 1951; D. Gejvin, *Vazdušnodesantnaja vojna*, Moskva, 1957; Kornelius Rajan, *Nedostižni most*, »Otokar Keršovani«, Rijeka, 1979; *Vojna enciklopedija*, I izd. VIZ, Beograd, tom 8; Čester Vilmot, *Bitka za Evropu*, »Minerva«, Subotica, 1956.

Vazdušni desant u Holandiji, (»Market garden«), 16. septembra 1944. godine, izvele su tri savezničke vazdušnodesantne divizije (1. britanska, 82. i 101. američka) i 1. poljska padobranska brigada sa 34.921 čovekom, od čega je padobranima desantirano 20.190 ljudi a ostali jedrilicama. Prvog dana za desantiranje jedinica upotreb-
ljeno je 1.544 transportna aviona, 357 bombardera za vuču jedrilica i 491 jedrilica. Za vatrenu pripremu angažovano je 1.113 bombar-
dera, a za zaštitu desantnog konvoja 1.240 lovaca. Drugog dana za desantiranje drugih ešelona divizija upotrebljeno je 1.360 transport-
nih aviona i 1.203 jedrilice.

Vazdušni desant na Rajnu, 24. marta 1945. godine, izveo je 18. saveznički vazdušnodesantni korpus, sastava: 6. britanska vazdušno-
desantna divizija, za čije desantiranje je upotrebljeno 669 transport-
nih aviona i 429 jedrilica, i 17. američka vazdušnodesantna divizija
koja je desantirana iz 903 transportna aviona i 897 jedrilica. Ukupno
je desantirano 14.356 ljudi, 465 vozila, 113 topova itd.

Pri sagledavanju vazdušnih desanata iz drugog svetskog rata mora se imati u vidu da su izvođeni u povoljnim uslovima za napa-
dača: Nemci su na početku rata postigli iznenađenje, počesno su
vršili agresiju na pojedine manje zemlje i tako postizali apsolutnu
nadmoćnost; saveznici su u drugoj etapi rata već bili izvojevali pre-
vlast u vazdušnom prostoru, a nemačka vojna moć bila je u opa-
danju. U takvim uslovima bilo je relativno lako da se obezbede svi
neophodni uslovi za podizanje tolikog broja aviona svih vrsta i izvr-
šenje ovako velikih vazdušnih desanata.

U savremenim uslovima opšta slika i dimenzije strategijskog
vazdušnog desanta ostali su uglavnom isti, mada ima znatnih kvali-
tativnih razlika u odnosu na one iz drugog svetskog rata.⁵ Čak i dok-
trinarna gledanja na mesto i ulogu vazdušnih desanata u strategij-
skim i operativnim relacijama nisu bitno promenjena.

Savremeni strategijski vazdušni desant, na primer, prema teo-
rijskim gledanjima velikih sila, predstavlja upotrebu jakih vazduš-
nodesantnih snaga na većoj dubini neprijateljeve teritorije, čiji su
rezultati dejstva jedan od odlučujućih faktora za dalje uspešno vo-
đenje rata ili pojedinih operacija. Takav vazdušni desant ima inter-
vidovski karakter i izvodio bi se kao strategijska operacija, iako
s obzirom na geografsku udaljenost od linije fronta, jačinu snaga i
ciljeve koje ostvaruju ima i relativnu samostalnost. Njegovom upo-

⁵ Znatno su poboljšane taktičko-tehničke osobine transportnih aviona, padobranima se desantiraju tereti do 20 t, izbačene su jedrilice itd.

trebcm napadač želi da realizuje krupne ciljeve: razbijanje određene grupacije neprijateljevih oružanih snaga; otvaranje novog fronta u njegovoj pozadini i primoravanje neprijatelja da se bori u nepovoljnim uslovima; sprečavanje izvršenja mobilizacije, razvoja oružanih snaga i planskog izvođenja odbrane, uz istovremeno narušavanje komandovanja, funkcionisanja pozadine, ekonomskog i političkog sistema, izazivanje panike itd. Ako je u pitanju agresija na jednu malu zemlju, cilj strategijskog vazdušnog desanta može da bude i radikaln — razbijanje njenih oružanih snaga, slabljenje opšteg otpora i, u sadejstvu sa ostalim brzim snagama, njena definitivna okupacija.

Strategijski vazdušni desant planira i njime rukovodi vrhovna komanda, komanda grupe frontova ili ratišta, a u njemu će najčešće učestvovati koalicione snage, čiji sastav može da iznosi od jedne vazdušnodesantne divizije i jedne do dve motostreljačke, odnosno pešadijske, do dve vazdušnodesantne i dve do tri motostreljačke, odnosno pešadijske divizije, koje se najčešće objedinjavaju u privremeni operativni sastav (vazdušnodesantni korpus ili armiju). Sastav i jačinu vazdušnog desanta u svakom konkretnom slučaju opredeljuje cilj njegovog dejstva, transportne mogućnosti avijacije i ostali uslovi koje treba obezbediti za njegov uspeh. Za njegovu vatrenu pripremu, podršku i zaštitu takođe se angažuju brojne snage ostalih vidova oružanih snaga i tehnička sredstva. Takav vazdušni desant izvodi se, zavisno od zemljišta, jačine neprijateljeve odbrane, tempa napada trupa s fronta i drugih okolnosti, na dubinama od 150 do 200 km (po doktrini armije SAD), odnosno od 150 do 300 km (po doktrini armija Varšavskog ugovora) od linije fronta, a u nuklearnim uslovima i dvostruko više. Trajanje njegovog dejstva zavisi od dubine desantiranja i tempa napada ostalih snaga i može da se kreće od pet do deset dana i više.

Operativni vazdušni desant, prema doktrinama velikih sila, izvodi se snagama jedne vazdušnodesantne divizije ili jedne vazdušnodesantne i jedne motostreljačke, odnosno pešadijske divizije. Njegov cilj dejstva je ograničeniji i svodi se na razbijanje određenih neprijateljevih snaga, zauzimanje i držanje važnih zemljišnih rejona ili određenih objekata, čime se neposrednije sadejstvuje snagama koje dejstvuju s fronta. Takav vazdušni desant se izvodi u okviru napadne operacije fronta, odnosno grupe armija.

Prema podacima strane vojne publicistike, za desantiranje američke vazdušnodesantne divizije neophodno je 500—750 transportnih aviona C-141 ili 900 C-130, a sovjetske oko 500 An-12 i IL-76 (zbog

upola manjeg brojnog stanja ljudi). Na osnovu iskustava sa manevara, za prevoženje i desantiranje sletanjem jedne motostreljačke ili pešadijske divizije (bez tenkova i najteže tehnike) potrebno je za 50 odsto više vazduhoplovnih transportnih kapaciteta nego za vazdušnodesantnu diviziju. Na bazi ovakvih proračunskih normi lako je predvideti koliko je transportnih aviona potrebno za izvođenje strategijskog ili operativnog vazdušnog desanta određene jačine. Kao što se vidi, pri izvođenju strategijskog vazdušnog desanta može biti angažovana celokupna transportna avijacija jedne od velikih sila, pa da, ipak, u jednom njenom poletanju ne budu desantirane sve planirane snage, već da zadatak bude izvršen u više poletanja, a to znači da se i vreme desantiranja produži.

U strategijskom i operativnom vazdušnom desantu moraju biti angažovane, pored transportne, i jake snage ostalih vrsta avijacije: jedna eskadrila izviđačkih aviona i aviona za elektronska dejstva, jedna do dve lovačke divizije, jedna do dve divizije lovačko-bombarderske avijacije, određene snage strategijske bombarderske avijacije itd., što zavisi od opšteg odnosa snaga u vazdušnom prostoru, karaktera neprijateljevog sistema protivvazdušne i protivvazdušnodesantne odbrane,⁶ karaktera zadataka itd.

Polazna zona za desantiranje određuje se na dubini 200—300 km sopstvene teritorije, prema američkim gledištima, odnosno 600—800 km po sovjetskim gledištima, i obuhvata očekujuće i polazne rejone vazdušnodesantnih pukova i bataljona, koji su udaljeni 8—15 km od odgovarajućih aerodroma (14—16 osnovnih i 4—5 rezervnih aerodroma za ukrcavanje vazdušnodesantnih snaga i poletanje transportne avijacije). Za svaki vazdušnodesantni bataljon — divizion određuje se po jedan očekujući i polazni rejon. Dimenzije zone desantiranja mogu da budu od 100×200 do 250×300 km.

Borbeni poredak transportne avijacije na marš-ruti treba da zadovolji dva oprečna zahteva: (1) da skрати vreme preleta i trajanje desantiranja, što nameće potrebu da on bude zbijeniji, i (2) da obezbedi rastresitost zbog mogućih nuklearnih udara, što nameće potrebu zauzimanja većih odstojanja i rastojanja između osnovnih vazduhoplovnih jedinica, pa ukupan borbeni poredak transportne avijacije poprima veće dimenzije po frontu i dubini. Načelno, vazdušnodesantnu diviziju prenosi četiri do pet avijacijskih divizija transportne avijacije ili slične formacije, koje obrazuju zasebne i paralelne ko-

⁶ Ovaj termin bliže određuje borbu protiv vazdušnih desanata za razliku od protivdesantne odbrane koja označava protivdesantnu borbu uopšte, pa i protiv pomorskih desanata.

lone na rastojanju 6—8 km, zavisno od rasporeda desantnih rejona u zoni desantiranja. Njihova dužina može da iznosi i do 500 km, odnosno 40—50 minuta leta, a ukupna širina zone preleta 30—40 km. Visina leta se prilagođava situaciji: nad sopstvenom teritorijom ona iznosi 7.000—10.000 m, od linije radarskog otkrivanja 200—300 metara, a pri desantiranju 200—300 metara kod zapadnih zemalja, odnosno 600—1.000 m kod zemalja Varšavskog ugovora. Na marš-ruti transportna avijacija leti krstarećom brzinom 550—700 km/h, a pri desantiranju ljudi i tereta brzina se smanjuje na 350 do 500 km/h.

Desantna zona strategijskog ili operativnog vazdušnog desanta ima dimenzije od 30×20 do 50×40 km, u kojoj se određuje 12—16 desantnih rejona, površine 4×2 km (za svaki vazdušnodesantni bataljon — divizion po jedan) ili više, a i 1—2 aerodroma za sletanje transportne avijacije, a po mogućnosti i više. Trajanje desantiranja zavisi od broja desantnih rejona, borbenog poretka transportne avijacije, jačine vazdušnog desanta itd. Iskustva sa manevara armija velikih sila pokazuju, na primer, da se vazdušnodesantna divizija u optimalnim uslovima može desantirati za oko 20 minuta, a u drugim uslovima desantiranje može da traje do 1 čas i 30 minuta. Ako je nužno da transportna avijacija pravi više poletanja, onda treba imati u vidu da u toku 24 časa ona može da izvrši 2—3 avijacijska poletanja.

Pri iskrcavanju ljudstva i tehnike sletanjem transportnih aviona, trajanje desantiranja može da bude mnogo duže. Tako, na primer, za prenos i desantiranje jedne motostreljačke divizije potrebno je 700—800 transportnih aviona i jedan ili više osvojenih aerodroma u neprijateljevoj pozadini. Za izvršenje takvog zadatka transportna avijacija mora da obrazuje neprekidan vazdušni most, pri čemu će avioni sletati pojedinačno, u intervalima od 40 sekundi do 2 minuta, ili u grupama od 3 do 5 aviona, u intervalima od po 5 do 10 minuta. Takvo desantiranje na jednom aerodromu može da traje najmanje 18—24 časa, ne računajući eventualne prekide zbog dejstva neprijatelja, što se može očekivati u ratu. Skraćenje vremena desantiranja može da se postigne jedino osvajanjem i osposobljavanjem većeg broja poletno-sletnih staza na istom aerodromu (ukoliko ih ima). Uzimajući u obzir da se i za takav način desantiranja angažuju i vazduhoplovne snage za zaštitu, podršku i obezbeđenje, u vazdušnom prostoru se može u toku desantiranja istovremeno naći 1.200 do 1.500 aviona.

Međutim, samo postojanje vazdušnodesantnih jedinica i transportne avijacije nije dovoljno da bi vazdušni desant bio izveden i da uspešno izvrši svoj zadatak. Poznato je da vodeće vojne sile raspolazu snagama i sredstvima za rano otkrivanje i borbu sa vazdušno-desantnim snagama u svim fazama desantiranja (sistem protivvazdušne odbrane, borbena avijacija, raketno-nuklearno oružje, oklopne i druge brzopokretne snage), kojima mogu da intervenišu protiv vazdušnih desanata na neprijateljevoj teritoriji i u njegovom vazdušnom prostoru i na bilo kom delu sopstvene teritorije. Zbog toga napadač mora da obezbedi određene povoljne uslove za uspešno izvođenje vazdušnog desanta strategijskog ili operativnog značaja. U protivnom rizik može da bude i suviše veliki, a uspeh tako velikih snaga doveden u pitanje.

Za uspeh vazdušnodesantnog poduhvata najvažniji su ovi uslovi: (1) neutralisanje neprijateljevog sistema PVO i ostvarivanje nadmoćnosti u vazdušnom prostoru; (2) neutralisanje snaga protivvazdušnodesantne odbrane; (3) zaštita od dejstva nuklearnog oružja; (4) postizanje iznenađenja, i (5) spajanje sa trupama koje dejstvuju s fronta u određenom roku.

Neutralisanje neprijateljevog sistema PVO i ostvarivanje nadmoćnosti u vazdušnom prostoru treba da obuhvati zonu širine 200—300 km (tačnije prostor širine koji obuhvata krajnji uspešan domet vatrenih sredstava PVO i taktički radijus lovačke avijacije) i dubine od linije fronta do desantne zone i dublje za istu veličinu, čime se stvara koridor za bezbedan let transportne avijacije i desantiranje. To podrazumeva da se za vreme desantiranja izbacе iz stroja sva zemaljska vatrena sredstva PVO koja mogu naneti gubitke transportnoj avijaciji u njenom koridoru leta, elektronska sredstva za otkrivanje ciljeva u vazdušnom prostoru, elementi komandovanja i veze, a i aerodromi i borbena avijacija na njima koja može dejstvovati po transportnoj avijaciji i vazdušnom desantu posle iskrcavanja. Prema mišljenjima vazduhoplovnih stručnjaka, za izvršavanje ovog zadatka potrebno je angažovati najmanje 200 lovaca-bombardera, 100 lovačkih aviona, 100 bombardera strategijske namene, 20—30 izviđačkih aviona i izvestan broj aviona za elektronska dejstva, a i nekoliko raketnih diviziona raketa zemlja-zemlja, dometa 300—800 km. No, kolike će te snage biti — u svakom konkretnom slučaju zavisiće od mnogih faktora, između ostalog, od broja neprijateljevih baterija protivaavionskih raketa, baterija protivavionske artiljerije, aerodroma i broja aviona na njima, radarskih stanica i drugih objekata koje treba neutralisati ili uništiti. Rešavanje ovog zadatka je

relativno lakše u uslovima nuklearnog i hemijskog oružja, ali u slučaju vođenja rata samo klasičnim oružjem problem može biti rešen samo izvođenjem posebne i dobro smišljene vazduhoplovne operacije. A za to je, naravno, potrebno određeno vreme i, kao što se vidi, angažovanje velikih vazduhoplovnih i raketnih snaga.

Neutralisanje snaga protivvazdušnodesantne odbrane. Danas se u svim zemljama sveta organizovanju protivvazdušnodesantne odbrane poklanja izuzetna pažnja. U savremenoj vojnoj teoriji već je odavno preovladalo shvatanje da borba sa vazдушnim desantima više nije samo mera borbenog obezbeđenja, već kompleksan sistem odbrane određenih delova teritorije ili značajnih objekata od napada vazdušnodesantnih snaga agresora. Otuda pred napadačem stoji ozbiljan zadatak da temeljito izvidi desantnu prostoriju i njene prilaze, otkrije prisustvo snaga koje mogu ugroziti vazdušni desant u njegovoj najkritičnijoj fazi (pri iskrcavanju i sređivanju), a zatim da ih neutrališe. U pitanju su jedinice branioca u zahvatu desantne zone (živa sila, vatrena sredstva, elementi komandovanja i veze, pozadinski objekti itd.) i one brzopokretne (pogotovo oklopne) jedinice na prilazima koje brzo mogu da intervenišu pri pojavi vazdušnog desanta. Kolike i kakve će snage napadač izdvojiti za neutralisanje snaga protivvazdušnodesantne odbrane i koliko će neutralisanje trajati zavisi od broja i karaktera ciljeva koje treba uništiti ili neutralisati, veličine zone, karaktera odbrane, zadatka itd. Primeri iz drugog svetskog rata, međutim, pokazuju da su to bile velike vazduhoplovne operacije koje su trajale veoma dugo i u kojima je upotrebljen veliki broj aviona.⁷ Razume se, nosivost ubojnih sredstava savremenih borbenih aviona i efikasnost njihovog naoružanja je mnogo veća nego u drugom svetskom ratu, pa će za izvršenje sličnih zadataka u savremenim uslovima biti potreban manji broj aviona, pogotovo ako se u isto vreme upotrebljava i oružje za masovno uništavanje.

*Zaštita od neprijateljevog nuklearnog oružja.*⁸ Vazdušnodesantne snage su izuzetno osetljive na nuklearne udare u svim fazama desantiranja. Na primer, nuklearnim udarom nominalne snage mogu se naneti teški gubici: jednom vazdušnodesantnom bataljonu i jednom puku transportne avijacije koji ga prenosi, ukoliko ih nuklearna eksplozija zahvati u fazi ukrcavanja (na aerodromu); jednoj eskadrili

⁷ Na Kritu 650 aviona, u Normandiji celokupna saveznička avijacija sa baza na britanskim ostrvima, u Holandiji 1944. godine 1.300 strategijskih bombardera, 212 taktičkih bombardera i 1.240 lovaca itd.

⁸ Ovo je složeno pitanje i tema za sebe, a ovde se dotiče samo u kontekstu obezbeđenja opštih uslova za izvođenje vazdušnih desanata.

ili grupi transportnih aviona na marš-ruti leta; jednom vazdušno-desantnom bataljonu — divizionu na desantnom rejonu u fazi prizemljivanja i sređivanja borbenog poretka, itd. Osetljivost vazdušnodesantnih snaga na nuklearne udare je izraženija nego kod drugih jedinica, jer su te snage lako uočljive u određenim fazama aktivnosti i najčešće se nalaze na otvorenom prostoru. Otuda branilac, ako pravovremeno otkrije pripreme vazdušnog desanta, nuklearnim oružjem može da im nanese poražavajuće gubitke.

S druge strane, nuklearno oružje može znatno da olakša pripremu i izvođenje desanta, a i obezbeđenje povoljnih uslova za njihovo dejstvo, o čemu posebno govori sovjetski maršal Sokolovski u delu »Vojna strategija«. Naime, u nuklearnom ratu još više se ističe faktor brzine izvođenja kopnenih operacija, a vazdušnodesantne jedinice i transportna avijacija upravo su jedno od sredstava koje zadovoljava te zahteve. Međutim, nije u pitanju samo povećana uloga vazdušnodesantnih jedinica u savremenim uslovima. Nuklearnim oružjem se mogu efikasno neutralisati neprijateljev sistem PVO, avijacija, snage protivvazdušnodesantne odbrane, neprijateljeva nuklearna sredstva itd., čime se za kratko vreme mogu obezbediti povoljni uslovi za izvršenje vazdušnih desanata. Pored toga, u uslovima upotrebe nuklearnog oružja veća rastresitost trupa, postojanje međuprostora i stvaranje breša u neprijateljevom odbrambenom poretku su normalna pojava, što takođe pogoduje primeni vazdušnih desanata. S tim u vezi treba istaći i vojnodoktrinarni stav nekih zemalja da u savremenim uslovima jedino vazdušnodesantne jedinice mogu brzo i do kraja da eksploatišu efekte sopstvenih nuklearnih udara po vitalnim ciljevima u dubokoj neprijateljevoj pozadini, pre nego što neprijatelj preduzme mere za otklanjanje nastalih posledica. Tako sinhronizovana upotreba nuklearnog oružja i vazdušnodesantnih jedinica uvećava snagu i mogućnosti i jednih i drugih.

Prema tome, nuklearno oružje može da ima negativan, ali i pozitivan uticaj na primenu strategijskih i operativnih vazdušnih desanata, što je, uostalom, slučaj i sa drugim rodovima i vidovima oružanih snaga na bojištu. Da li će ono omogućiti i olakšati ili sprečiti vazdušni desant da ostvari svoje ciljeve zavisiće od više faktora, prvenstveno od efikasnosti otkrivanja neprijateljevih rentabilnih ciljeva i pravovremenih udara po njima sopstvenim oružjem, a i tajnosti priprema i desantiranja, rastresitosti rasporeda, brzine izvođenja vazdušnog desanta itd., kako bi efekti neprijateljevih nuklearnih udara bili što manji. Pri tome treba naglasiti i to da su vazdušnodesantne jedinice dveju supersila danas već osposobljene za dejstvo

i u uslovima upotrebe nuklearnog oružja. Uz upotrebu zaštitnih sredstava, motornih vozila i lakih borbenih oklopnih vozila pešadije te jedinice mogu biti desantirane već oko 20 minuta posle vazdušne nuklearne eksplozije i savlađivati kontaminirane prostorije.

Postizanje iznenađenja u vazdušnodesantnim dejstvima je jedan od osnovnih uslova njihovog uspeha i taj je princip pri upotrebi strategijskih i operativnih vazdušnih desanata izraženiji i neophodniji nego u bilo kojoj drugoj operaciji. Jer, ako branilac pravovremeno otkrije namere i pripreme napadača za upotrebu vazdušnog desanta, on ne samo što će preduzeti efikasne mere protivvazdušnodesantne odbrane, nego može preventivnim udarima nuklearnim oružjem, avijacijom i raketama velikog dometa naneti vazdušnodesantnim jedinicama i transportnoj avijaciji takve gubitke u polaznoj zoni i na marš-ruti kojim se vazdušni desant može osujetiti, dakle, i pre nego što bude izveden. U savremenim uslovima velike vojne sile raspolažu efikasnim sredstvima za izviđanje svih vrsta i otkrivanje neprijateljevih priprema na čitavoj njegovoj dubini (izviđački sateliti, sistem AWACS itd.), pa grupisanje velikog broja transportne avijacije i vazdušnodesantnih jedinica, ukrcavanje, poletanje itd., teško mogu ostati nezapaženi. Istina, napadač ima mogućnosti za prikrivanje svojih namera,⁹ pa nema sumnje da će on iskoristiti sve te mogućnosti da postigne iznenađenje u pogledu vremena i mesta upotrebe vazdušnog desanta, njegove jačine, sastava, načina dejstva, zadatka itd.

Spajanje sa snagama koje dejstvuju s fronta. Napadač mora strogo da vodi računa o tome da vazdušni desant u neprijateljevoj pozadini ne bude prepušten sam sebi,¹⁰ već da se trupe koje izvođe napad s fronta moraju spojiti s njima u određenom roku. Čak i ojačavanje vazdušnim putem malo može da pomogne vazdušnom desantu, pogotovo ako je zapao u teškoće i neprijateljeve snage budu višestruko nadmoćnije. Stoga se i dubina desantiranja određuje u skladu sa mogućim tempom nastupanja snaga koje dejstvuju s fronta, odnosno zavisno od vremena za koje vazdušni desant može samostalno da izdrži u borbi. Ako se uzme, na primer, da strategijski

⁹ Za invaziju u Normandiji saveznički štab je razradio poseban plan operativnog maskiranja (»Fortitude«) i lažni plan desanta (»Bodyguard«) kojim su Nemci obmanuti o jačini snaga, mestu i vremenu izvođenja invazije, pa i o vazdušnom desantu.

¹⁰ Najpoučniji primer su vazdušni desanti 1. britanske vazdušnodesantne divizije kod ArnHEMA 1944. godine i francuski vazdušni desant kod Dien Bien Fua 1953. godine, koji su katastrofalno završeni upravo zbog toga što im se nije mogla pružiti nikakva pomoć kopnenim putem.

vazdušni desant može da izdrži samostalno u borbi 5—10 dana, a tempo napada snaga s fronta bude 50—100 km na dan, onda se dubina desantiranja može kretati u granicama od 250 do 1.000 km.

Stoga se može izvesti zaključak da je izvođenje strategijskih i operativnih vazdušnih desanata skopčano sa prevladavanjem mnogih problema i da ono direktno zavisi od obezbeđenja povoljnih uslova za prelet transportne avijacije. Da li se mogu ti uslovi obezbediti? Razume se, teško je dati decidirani odgovor na to pitanje, jer ti uslovi u kojima bi se vodio eventualni rat, pogotovo onaj između dva vojna bloka, bili bi veoma složeni. Naime, vojna moć blokova je uglavnom, izbalansirana, pa se o premoći jednog ili drugog na bilo kom polju vojne tehnike i naoružanja ne može govoriti. Otuda se realno može zaključiti da se strategijski i operativni vazdušni desanti na teritorijama koje su zasićene trupama, jakom i dobro organizovanom PVO i protivvazdušnodesantnom odbranom (na primer, evropsko ratište), teško mogu izvoditi bez rizika da pretrpe velike gubitke, ili bez angažovanja nesrazmerno velikih snaga i sredstava za obezbeđenje povoljnih uslova za njihovo izvođenje. Razume se, takav zaključak može da ima vrednost samo u prvoj etapi rata, dok su svi sistemi oružja i odbrane na glavnim poprištima još nenarušeni.

Iznošenjem problema koji stoje pred stranom koja želi da upotrebi strategijski ili operativni vazdušni desant ne želi se tvrditi kako njihovo izvođenje, uprkos teškoćama, nije moguće, već samo da se istakne sva složenost organizacije, obezbeđenja i izvođenja jednog tako krupnog vazdušnodesantnog poduhvata. Velike vojne sile, bez sumnje, raspolazu takvim ubojnim potencijalom i sredstvima kojima su u stanju da obezbede povoljne uslove za svoje vazdušne desante i ne treba sumnjati da bi one u odlučujućim momentima i na najvažnijim prostorima nastojale da svoje planove i ciljeve realizuju.

Kao posledica realnih opasnosti koje neprijateljevo nuklearno oružje, sredstva PVO i avijacija predstavljaju za velike vazdušne desante, u doktrinarnim gledanjima velikih sila na upotrebu glomaznih vazdušnih desanata poslednjih godina se, ipak, nešto promenilo. Na manevrima i vojnim vežbama, na primer, više se ne izvode veći vazdušni desanti, jačine jedne ili više vazdušnodesantnih divizija ili kombinovani vazdušni desanti sa jedinicama KoV na jednom kompaktnom prostoru (koji bi mogli imati strategijski ili operativni značaj), već se izvode vazdušni desanti manjeg obima: u zapadnim zemljama jačine bataljonske borbene grupe, a u istočnim jačine puka — brigade, ali je broj takvih vazdušnih desanata veći.

O tome ima i teorijskih rasprava u stranoj vojnoj publicistici, naročito o mestu i ulozi manjih vazdušnih desanata, prvenstveno taktičkih koji se izvode helikopterima. To, u stvari, znači da ukupno angažovane vazdušnodesantne snage ostaju iste, ili čak i veće, ali se desantiraju rastresito, u različito vreme i na manjoj dubini od linije fronta, zavisno od njihovih mogućnosti. Takva praksa je proistekla iz saznanja da se za manje vazdušne desante mogu lakše obezbediti povoljni uslovi nego kada su u pitanju velike formacije. Očigledno da je objektivna situacija uticala na vojnu misao velikih sila da koriguju svoju koncepciju o upotrebi vazdušnih desanata i da se prilagođavaju realnim uslovima.

No, i ovu promenu, ma koliko ona bila vidljiva i značajna za ratnu veštinu, ne treba generalizovati. Jer nije isto obezbediti povoljne uslove za strategijski vazdušni desant na srednjoevropskom vojištu (na primer, i u slučaju globalnog ratnog sukoba između dva vojna bloka) i kada su u pitanju pomoćna vojišta na evropskom ratištu ili slabije branjeni prostori na drugim kontinentima, pogotovu ako je u pitanju lokalni rat ili agresija jedne velike sile na neku malu zemlju. U drugom slučaju napadač se sukobljava sa slabijim vojnim potencijalom branioca, slabijom PVO, inferiornijom avijacijom itd., kada njegova brojna nadmoćnost i tehnička superiornost mogu da dođu do punog izražaja. Obezbeđenje povoljnih uslova za izvođenje strategijskog ili operativnog vazdušnog desanta u tom slučaju zahtevaće znatno manje snage i kraće vreme, a postizanje iznenađenja znatno je verovatnije i objektivno moguće.

Iz ovoga proizlazi zaključak da male zemlje nisu lišene opasnosti od agresorovih strategijskih i operativnih vazdušnih desanata, pa organizacija jake protivvazdušnodesantne odbrane u njihovim koncepcijama i ratnim pripremama mora da zauzme istaknuto mesto.